

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

**2-2025
FILOLOGIYA**

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

O.R.Mehmonova	
Dialogik nutq va uning birliklari.....	258
N.Y.Ortiqova	
Tovushga taqlid so'zlarning lingvopoetik xususiyatlari (Anvar Obidjon asarlari misolida).....	262
F.S.Karimova	
Fanlararo yondashuv bilingvizmni o'rganish metodologiyasi	268
N.M.Karimova	
Prose in english and russian literature	273
R.X.Xayitova	
Lingvomadaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan nostalgik leksik birliklarning tahlili.....	278
S.A.Toshmatova	
Abdulla Qodiriyning "Mehrobdan Chayon" romanining inglizcha tarjimasida metaforaning qo'llanishi	283
D.N.Abduvaxabova	
Kompyuter lingvistikasida emotiv so'zlarni aniqlash va ularning tarjimasida	287
Г.А.Воҳидова	
Этимологияи баъзе калимаҳо дар "Ғиёс-ул-луғот"-и Муҳаммад Ғиёсиддин.....	290
Л.Т.Ғалимуллина, Ш.И.Иброҳимова	
Исследования влияния языковых контактов на тюркские языки: история и классификация	296
Н.К.Аббасова, Ш.А.Тожибоева	
Роль медиа в образовании	303
D.G'.Gafurova	
Zamonaviy hikoyalarda peyzaj tasviri.....	307
Z.Akbarova, Z.M.Sobirova	
O'qish tezligi va matnni tushunish: neyropsixolingvistik nuqtayi nazardan.....	311
Z.A.Akbarova, D.T.Ziyoidinova	
Afaziya turlari tahliliga neyropsixolingvistik yondashuv.....	315

UO'K: 411

**KOMPYUTER LINGVISTIKASIDA EMOTIV SO'ZLARNI ANIQLASH
VA ULARNING TARJIMASI****ВЫЯВЛЕНИЕ ЭМОТИВНЫХ СЛОВ В КОМПЬЮТЕРНОЙ ЛИНГВИСТИКЕ И ИХ
ПЕРЕВОД****IDENTIFICATION OFF EMOTIVE WORDS IN COMPUTATIONAL LINGUISTICS AND
THEIR TRANSLATION****Abduvaxabova Dilnoza Nurmaxamatovna** Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti, filologiya
fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent**Аннотация**

Maqolada kompyuter lingvistikasi va emotiv so'zlarni aniqlash sohasidagi asosiy muammolar va ularni hal qilish usullari muhokama qilingan. Emotiv so'zlar tildagi his-tuyg'ular, ehtiroslar va ichki holatlarni ifoda etuvchi leksik birliklar bo'lib, ularning avtomatik tahlili va tarjima qilinishi qiyinchiliklar tug'diradi. Maqola emotiv so'zlarni aniqlash usullari, shu jumladan leksik-semantik tahlil, mashina o'rganish va tabiiy tilni ishlash (NLP) usullarini tahlil qiladi. Shuningdek, emotiv so'zlarning tarjima muammolari va kontekstni saqlashning muhimligiga e'tibor qaratiladi.

Аннотация

В статье рассматриваются основные проблемы и методы их решения в области компьютерной лингвистики и определения эмотивных слов. Эмотивные слова — это лексические единицы, выражающие чувства, эмоции и внутреннее состояние человека, и их автоматический анализ и перевод представляют собой сложные задачи. В статье анализируются методы определения эмотивных слов, включая лексико-семантический анализ, машинное обучение и методы обработки естественного языка (NLP). Также обращается внимание на проблемы перевода эмотивных слов и важность сохранения контекста.

Abstract

The article discusses the main issues and methods of solving them in the field of computational linguistics and the identification of emotive words. Emotive words are lexical units that express feelings, emotions, and internal states, and their automatic analysis and translation pose significant challenges. The article analyzes methods for identifying emotive words, including lexical-semantic analysis, machine learning, and natural language processing (NLP) techniques. Additionally, the translation issues of emotive words and the importance of preserving context are highlighted.

Kalit so'zlar: Kompyuter lingvistikasi, emotiv so'zlar, tarjima, kontekst, tabiiy tilni ishlash, leksik-semantik tahlil, mashina o'rganish, tillararo farqlar, madaniy farqlar, sentimental tahlil.

Key words: Computational linguistics, emotive words, translation, context, natural language processing, lexical-semantic analysis, machine learning, interlingual differences, cultural differences, sentiment analysis.

Ключевые слова: Компьютерная лингвистика, эмотивные слова, перевод, контекст, обработка естественного языка, лексико-семантический анализ, машинное обучение, межкультурные различия, культурные различия, сентиментальный анализ.

KIRISH

Kompyuter lingvistikasi – bu tilning kompyuter asosida avtomatik tahlili va ishlashini ta'minlashga qaratilgan sohadir. U tilshunoslik va informatikadan kelib chiqqan birgalikdagi jarayon bo'lib, tilning aniq va samarali tarzda ishlashini talab qiladi. Tildagi semantik, sintaktik va pragmatik elementlarni tanish va ishlash kompyuter lingvistikasining asosiy maqsadi bo'lib, buning ichida emotiv so'zlarni aniqlash va ularning tarjimasini to'g'ri amalga oshirish muhim o'rin tutadi.[1,21]

Emotiv so'zlar tildagi his-tuyg'ularni, ehtiroslarini, munosabatlarni, holatlarni ifoda etuvchi so'zlardir. Ular har doim kontekstga bog'liq bo'lib, ularning ma'nosi va ta'siri bir xil emas. Kompyuter lingvistikasida emotiv so'zlarni aniqlash, ularni avtomatik tarzda tahlil qilish va tarjima qilish bir qator muammolarni olib keladi. Bu maqolada emotiv so'zlarni aniqlash va ularning tarjimasiga oid asosiy muammolar va ularni hal qilish usullari ko'rib chiqiladi.[3,12]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ma'lumki, emotiv so'zlar tilda his-tuyg'ularni izohlaydigan va odamning ichki holatlarini ifoda etuvchi leksik birliklardir. Ularni aniqlash kompyuter lingvistikasida bir qator qiyinchiliklarga olib keladi, chunki bir so'z bir necha kontekstda turli xil ma'nolarga ega bo'lishi mumkin. Emotiv so'zlarni aniqlashdagi asosiy muammo shundaki, ular ko'pincha kontekstga bog'liq bo'lib, bir so'zning emotiv xususiyati bir kontekstda boshqa kontekstga nisbatan farq qilishi mumkin. Masalan, o'zbek tilidagi "ko'ngil" so'zi turli holatlarda turli ma'nolarni anglatishi mumkin. U bir kontekstda shaxsiy ehtiyojni ifoda etsa, boshqa bir kontekstda esa ichki holat yoki ruhiy kuchni anglatishi mumkin. Bu muammo kompyuter lingvistikasida emotiv so'zlarni aniqlashda asosiy ogohlik va e'tibor talab qiladi. Kompyuter lingvistikasining bir qancha usullari emotiv so'zlarni aniqlashda foydalaniladi. Bu usullar asosan statistik va leksik-semantik tahlillarga asoslanadi. Bir nechta asosiy usullarni ko'rib chiqish mumkin.

1.Leksik-semantik tahlil (Lexical Semantic Analysis): Bu usulda so'zlar o'rtasidagi semantik aloqalar va ularning ma'nolarini o'rganish orqali emotiv so'zlar aniqlanadi. Leksik ma'lumotlar bazasi yoki ontologiyalardan foydalanish, emotiv so'zlarni ularning ma'nolariga ko'ra aniqlashga yordam beradi.

2.Mashina o'rganish (Machine Learning): Mashina o'rganish algoritmlari emotiv so'zlarni aniqlashda keng qo'llaniladi. Bu usulda ma'lumotlar to'plami (ko'pincha tildagi qoliplar va emotiv kontekstlar) orqali algoritm o'z-o'zini o'rganadi va emotiv so'zlarni aniqlashni samarali amalga oshiradi. Bu metod, shuningdek, tekstlardan emotiv so'zlarning kuchi va ta'sirini baholashda ham foydalaniladi.[2, 10]

3.Tabiiy tilni ishlash (Natural Language Processing, NLP): NLP texnologiyalari emotiv so'zlarni avtomatik tarzda tanish va ishlashda muhim rol o'ynaydi. Kontekstual tahlil orqali so'zlarning ma'nosini aniqlash va ularni ma'noli tarzda tarjima qilishda NLP metodlaridan foydalanish mumkin.

NATIJA VA MUHOKAMA

Emotiv so'zlarning tarjima muammolari ham alohida ahamiyatga ega. Chunki emotiv so'zlarning bir tildan boshqa tilga to'g'ri va mazmunli tarjima qilinishi uchun tillararo kontekstlarning farqini hisobga olish kerak. Masalan, o'zbek tilidagi "quvonch" so'zi boshqa tillarda bir xil kontekstda turli xil ma'nolarga ega bo'lishi mumkin. Bu so'zning tarjimasi oraliq tillarda his-tuyg'ularni aniq ifoda etmasligi mumkin, chunki u har bir tildagi yoshga, madaniyatga va ijtimoiy muhitga bog'liq tarzda turli ma'noga ega bo'lishi mumkin. "Quvonch" so'zi o'zbek madaniyatida ba'zi xos emotsiyalar va javoblar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan, an'anaviy bayramlarda, jangovar davrlarda yoki marosimlarda bu so'z ijobiy va tantanali his-tuyg'ularni izohlash uchun ishlatiladi. Shuning uchun, tarjimon "joy" yoki "happiness" kabi standart so'zlarni ishlatishda, emotiv kontekstni to'g'ri tushunish va madaniy uzviylikni saqlash muammosi paydo bo'ladi. Tarjimada kontekstni saqlash — bu emotiv so'zlarning to'g'ri tarjima qilinishining asosiy muammosi. Har bir tildagi emotiv so'zlarning ma'nosi, ayniqsa, ularning emotsional yoki sub'yektiv ifodalarining kontekstiga bog'liq. Shunday qilib, tarjima qilishda har ikki tilning emotsional madaniyati va ko'rsatmalarini hisobga olish zarur. Masalan, ingliz tilida "I'm so happy" degan jumla, o'zbek tilida "Men juda xursandman" yoki "Men xursandman" shaklida tarjima qilinishi mumkin, ammo kontekstga qarab, shu so'zlar o'zining emotsional kontekstiga asoslanib o'zgarishi mumkin.

Har bir til va madaniyatda emotiv so'zlar turlicha tushuniladi. Madaniyatlar orasida farqlar bo'lishi emotiv so'zlarning mazmunlari va ishlatilishiga ta'sir qiladi. Masalan, "maxfiy xursandchilik" yoki "ixtiyoriy davom etadigan quvonch" so'zlari boshqa tillardagi bir xil ma'noga ega bo'lsa-da, ularning ijtimoiy va madaniy konteksti ularning tarjimasini og'irlashtiradi. Ingliz tilida yoki boshqa tillarda bunday yozuvlarda qo'llaniladigan ifoda va frazalar o'zbek tilidagi mazmunni to'la ifodalamaydi.

XULOSA

Tarjima jarayonida emotiv so'zlarning to'g'ri va aniq tarjima qilinishi muhimdir, chunki bu so'zlar odamlarning shaxsiy ehtiroslarini va holatlarini ifoda etgani uchun ularni aniq tarjima qilish kerak. Bundan tashqari, tarjima muammolarini hal qilishda kontekst va ma'noga e'tibor berish kerak. Kompyuter lingvistikasi va emotiv so'zlarni aniqlash sohasi tilshunoslik bilan informatika orasidagi yangilik va ilmiy tadqiqotlarning muhim yo'nalishlaridan biridir. Emotiv so'zlarni aniqlash,

TILSHUNOSLIK

tarjima qilish jarayonidagi muammolar komp'yuter lingvistikasi va tabiiy tilni ishlash usullarini ishlab chiqishni talab qiladi. Bu sohadagi izlanishlar tarjima jarayonlarini engillashtirish, tillar orasidagi madaniy va emotsional munosabatlarni to'g'ri ifodalash uchun muhimdir.

Emotiv so'zlarni aniqlash va ularning tarjimasini to'g'ri amalga oshirish, inson-komp'yuter o'zaro aloqa tizimlarini, yoki mashinali tarjimaning sifatini yaxshilash uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayonlar kompyuter lingvistikasi sohasidagi kelajakdagi ilmiy tadqiqotlar va yangi texnologiyalarning rivojlanishini talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Agar M. (2018). Komp'yuter lingvistikasi: nazariy asoslar va amaliy tadqiqotlar. Toshkent davlat universiteti nashriyoti. Toshkent: 2018
2. Maxmudov A. Tilshunoslik va informatika: muloqotning texnik asoslari. O'zbekiston matbuot. Toshkent: 2017
3. Kim, T. Natural Language Processing with Python. O'Reyly media. 2016
4. Shirinov N. . Emotiv so'zlarning komp'yuter lingvistikasidagi o'rni. Jurnal "Komp'yuter lingvistikasi va mashinali tarjima".2019. 45(3), 23-30.
5. Seki H., & Oka, T. Machine Learning for Text Mining. Springer. 2020